

Agata Balińska

Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Turystyka wiejska w poprawie konkurencyjności terenu wschodniego pogranicza Polski

Wstęp

Za sprawą rozwoju wielofunkcyjnego tereny wiejskie stają się coraz bardziej konkurencyjne jako miejsce pracy i zamieszkania. Na ich konkurencyjność w dużej mierze wpływa renta położenia. W przypadku terenów pogranicza, a taki obszar nas interesuje, wpływ czynników lokalizacyjnych związanych z rentą położenia, przy różnych rodzajach działalności gospodarczej, może wpływać hamująco lub stymulująco. Peryferyjne położenie dyskwalifikuje te tereny dla rozwoju wielu form działalności gospodarczej, w tym usług czy produkcji. A jak jest w przypadku turystyki? Przy wyjazdach wypoczynkowych, szczególnie długookresowych (minimum 5 dni), odległość między miejscem zamieszkania a miejscem recepcji turystycznej ma znaczenie drugorzędne. Jest to szczególnie ważne w przypadku obszarów peryferyjnych. Słabe uzbrojenie w infrastrukturę techniczną, które ogranicza rozwój większości rodzajów działalności gospodarczej, może być ważnym atutem dla rozwoju alternatywnych form turystyki, w tym turystyki wiejskiej.

Obserwując zmiany zachodzące w Polsce i na świecie zauważamy również, że to aktywność mieszkańców, w zakresie wybranej formy działalności, przyczynia się do promocji, rozpoznawalności i w konsekwencji do poprawy konkurencyjności danego miejsca. Formą działalności, która podnosi konkurencyjność miast i obszarów jest również turystyka. To nie tylko za sprawą samych turystów, ale również przekazów medialnych realizowanych na potrzeby turystyki i krajoznawstwa poznajemy nieznane nam dotąd regiony. Również dzięki turystyce wiele produktów regionalnych i lokalnych (w tym spożywczych) znalazło uznanie w oczach szerokiego grona konsumentów i wywalczyło sobie miejsce na półkach sieci handlowych.

Celem niniejszego opracowania jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie: czy turystyka wiejska może wpłynąć na poprawę konkurencyjności obszaru wschodniego pogranicza Polski? Dla zrealizowania tego celu dokonano krótkiej charak-

terystyki wybranych gmin położonych wzdłuż wschodniej granicy Polski oraz zaprezentowano wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w 2006 roku wśród 650 mieszkańców badanych gmin.

Charakterystyka obszaru wschodniego pogranicza Polski

Wschodnie pogranicze Polski zdominowane jest przez działalność rolniczo-leśną. Gminy objęte badaniami można zaliczyć do typowych dla tego obszaru. Charakteryzują się też niską gęstością zaludnienia, która poza gminą Szypliszki jest niższa od średniej dla poszczególnych województw (tab. 1). Udział użytków rolnych w poszczególnych gminach jest zróżnicowany – największy w gminie

Tabela 1

Powierzchnia i ludność w badanych gminach w 2008 r.

Gminy	Ludność w tys.	Ludność na 1 km ²	Powierzchnia w km ²	Udział w powierzchni ogólnej w (%):			
				użytków rolnych	gruntów ornych	łąk i pastwisk	lasów
Województwo podlaskie	1191,47	59	20187	61,3	39,1	19,2	30,1
Dubicze Cerkiewne	1,81	12	151	44,7	27,6	17,0	51,0
Giby	2,95	9	323	16,8	12,6	4,1	76,9
Krynki	3,27	20	166	52,7	39,0	12,5	40,3
Mielnik	2,61	13	196	47,0	31,0	7,8	63,0
Płaska	2,55	7	372	12,0	6,0	4,0	84,5
Szypliszki	3,67	24	156	74,0	45,8	27,9	13,5
Województwo lubelskie	2161,80	86	25122	74,3	53,9	13,5	22,5
Dorohusk	6,78	35	193	68,2	35,2	32,4	18,4
Horodło	5,54	43	130	71,3	58,9	10,0	21,4
Hrubieszów	10,61	41	259	77,9	67,6	11,3?	11,8
Lubycza Królewska	6,52	31	207	61,8	46,1	15,2	28,1
Rokitno	3,30	23	141	59,3	49,2	12,5	34,0
Wola Uhruska	4,12	27	154	45,4	28,0	13,2	39,7
Województwo podkarpackie	2099,5	118	17846	54,9	35,9	15,4	36,8
Horyniec-Zdrój	4,90	24	203	36,4	26,6	10,0	57,0
Radymno	11,36	62	182	73,7	54,9	18,0	17,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: 1) „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2008 r.” GUS, 2) Bank Danych Regionalnych, GUS, 3) Rocznik Demograficzny 2009, GUS, www.stat.gov.pl

Hrubieszów (77,9% powierzchni), najmniejszy w gminie Płaska (12%). Duże zróżnicowanie widzimy również w przypadku lasów, gruntów ornych, łąk i pastwisk (tab. 1).

Udział ludności w wieku produkcyjnym w badanych gminach jest niższy od średniej krajowej, która w 2008 roku wynosiła 68,5%¹. W analizowanych gminach wskaźnik ten plasował się w przedziale od 49,6% w gminie Rokitno do 60,8% w gminie Lubycza Królewska.

Rolnictwo jest głównym miejscem pracy i źródłem dochodu dla większości mieszkańców badanych gmin. Na terenie gmin funkcjonują też podmioty związane z działalnością pozarolniczą, a ich liczba z roku na rok rośnie. Największa nominalna liczba podmiotów gospodarczych funkcjonuje w gminach Radymno i Hrubieszów, najmniejsza w gminach Rokitno i Mielnik (tab. 2). W przeliczeniu

Tabela 2

Podmioty gospodarcze* zarejestrowane w rejestrze REGON na terenie badanych gmin w 2008 r. w liczbach

Gminy	Liczba podmiotów gospodarczych		Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	Liczba podmioty turystyczne zarejestrowane w sekcji I PKD		
	ogółem	w tym sektor prywatny		ogółem	% ogólnej liczby podmiotów gospod.	w tym sektor prywatny
Województwo podlaskie						
Dubicze Cerkiewne	178	169	98,3	2	1,1	1
Giby	203	192	68,8	15	7,4	15
Krynki	189	178	57,8	4	2,1	4
Mielnik	148	138	56,7	3	2,0	3
Płaska	272	261	106,7	20	7,4	20
Szypliszki	171	157	46,6	6	3,5	6
Województwo lubelskie						
Dorohusk	255	233	37,6	11	4,3	11
Horodło	213	196	38,4	5	2,3	5
Hrubieszów	408	397	38,5	7	1,7	7
Lubycza Królewska	336	316	51,5	9	2,7	9
Rokitno	101	93	30,6	1	1,0	1
Wola Uhruska	150	136	36,4	4	2,7	4
Województwo podkarpackie						
Horyniec-Zdrój	213	200	43,5	11	5,2	11
Radymno	421	389	37,1	8	1,9	8

*z wyłączeniem osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Regionalnych, GUS.

¹ Bank Danych Regionalnych, GUS, www.stat.gov.pl

na 1 tysiąc mieszkańców najlepiej plasują się gminy Płaska i Dubicze Cerkiewne, najslabiej gmina Rokitno. We wszystkich gminach działalność gospodarcza zdominowana jest przez sektor prywatny.

Trudny jest do oszacowania stan rozwoju gospodarki turystycznej w poszczególnych gminach². W zmienionej w 2007 roku i obowiązującej od 1 stycznia 2008 roku Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) działalność turystyczna w zakresie świadczenia usług noclegowych i gastronomicznych przypisana jest do sekcji I „Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi”³.

Pod względem liczby podmiotów zarejestrowanych w sekcji I PKD, najwyżej uplasowała się gmina Płaska (tab. 2). W gminie tej najwyższy jest również udział podmiotów branży hotelarsko-gastronomicznej w grupie wszystkich podmiotów gospodarczych.

Najniższa liczba i równocześnie najmniejszy udział podmiotów gospodarczych sekcji I PKD działa w gminach Rokitno i Dubicze Cerkiewne. Należy również zaznaczyć, że podmioty z tej sekcji należą do sektora prywatnego (poza jednym w gminie Dubicze Cerkiewne).

Bardzo słaby rozwój przemysłu na badanym terenie miał wpływ na jakość środowiska naturalnego. Występują tu wszystkie formy ochrony przyrody, tj. parki narodowe (w tym Białowiecki Park Narodowy), parki krajobrazowe (np. PK Podlaski Przełom Bugu), otuliny, pomniki przyrody. Analizowane gminy województwa podlaskiego leżą na terenie Zielonych Płuc Polski. Znaczna część tego obszaru oraz niemal cały teren doliny Bugu należy do obszaru Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000.

Burzliwa historia, zmiany granic i migracje wpłynęły na niepowtarzalność walorów kulturowych badanego obszaru. Ich przejawem są zabytki budownictwa sakralnego (różnych religii) i świeckiego, stroje, obrzędy, zwyczaje⁴.

Godne zainteresowania jest miejsce turystyki w strategiach rozwoju lokalnego badanych gmin. Najwięcej miejsca poświęcono turystyce w dokumencie przygotowanym dla gminy Dubicze Cerkiewne. Niezależnie od strategii rozwoju lokalnego dla tej gminy opracowana została, przez pracowników Instytutu Turystyki, *Strategia rozwoju turystyki na lata 2005–2015*. W pozostałych gmi-

² Na poziomie kraju takie szacunki dokonywane są przez zespół działający przy Instytucie Turystyki w Warszawie w ramach metodologii rachunku satelitarne.

³ Biura podróży sklasyfikowane są w sekcji „N” *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca*. W żadnej z badanych gmin nie działa biuro podróży, dlatego też sekcja ta została pominięta.

⁴ O walorach turystycznych omawianego obszaru można pisać bardzo obszernie. Są to jednak informacje ogólnie dostępne w przewodnikach uznanych wydawców i na licznych stronach internetowych, dlatego zostały tutaj jedynie zasygnalizowane.

nach, poza gminą Rokitno, rozwój turystyki wymieniany jest jako jeden z celów priorytetowych oraz zadanie do realizacji celów społecznych i gospodarczych. Turystyka została pominięta tylko w *Strategii rozwoju gminy Rokitno*.

Turystyka jako działalność stymulująca rozwój terenów wiejskich, w tym leżących na wschodnim pograniczu Polski, a tym samym podnosząca ich konkurencyjność, znalazła miejsce w rządowych programach i dokumentach strategicznych, w tym w: *Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013* (Oś 3. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”), *Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka* (głównie działanie 3.3. „Tworzenie systemu ułatwiającego inwestowanie w MSP i 4.4. „Nowe inwestycje o wysokim potencjale innowacyjnym”), *Kierunkach rozwoju turystyki do 2015 roku* oraz *Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej*. W przypadku tego ostatniego możliwe jest wsparcie turystyki w ramach 5. osi priorytetowej „Zróżnicowany rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne”. Turystyka znalazła też swoje miejsce w regionalnych programach operacyjnych.

Na możliwość poprawy konkurencyjności regionów przygranicznych poprzez turystykę wskazuje się również w dokumentach określających zakres współpracy w ramach euroregionów. Wzdłuż wschodniej granicy Polski zlokalizowane są cztery euroregiony: najstarszy powołany w 1993 roku Euroregion Karpaty, sąsiadujący z nim od północy Euroregion Bug (powołany w 1995 roku), Euroregion Niemen (1997 rok) i najmłodszy, powołany w 2002 roku, Euroregion Puszcza Białowieska. Współpraca transgraniczna w euroregionach stwarza możliwość wykorzystania środków pomocowych UE, przeznaczonych dla krajów członkowskich oraz bezpośrednio z nimi sąsiadujących. Interesujące nas pogranicze objęte jest wsparciem w ramach *Programu Sąsiedztwa Polska-Białoruś-Ukraina (INTERREG IIIA)*. Rola turystyki w poprawie konkurencyjności uwypuklona została w pierwszym z dwóch obszarów priorytetowych „Zwiększenie konkurencyjności obszaru granicznego poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury transgranicznej” w działaniu 1.3. „Rozwój infrastruktury ekologicznej i turystyki”.

Konkurencyjność jednostek terytorialnych w literaturze przedmiotu

Termin „konkurencyjność” nie jest jednoznacznie definiowany. Zakres definicji zależy w dużej mierze od poziomu analizy konkurencyjności. Najczęściej są to:

- mikro (mikrokonkurencyjność) – poziom przedsiębiorstwa lub produktu,
- mezo (mezokonkurencyjność) – branża, gałąź produkcji, region,

- makro (makrokonkurencyjność) – poziom kraju np. w odniesieniu do wymiany międzynarodowej.

Wymienione poziomy są ze sobą powiązane. O zdolności konkurencyjnej jednostek terytorialnych decyduje potencjał konkurencyjny działających na jej terenie przedsiębiorstw. Konkurencyjność można analizować w ujęciu statycznym i dynamicznym. „W sensie dynamicznym, odnoszącym się do dłuższego okresu, dotyczy analizy czynników decydujących o długookresowej zdolności do konkurencyjności. W sensie statycznym dotyczy oceny tej zdolności w danym momencie czasu”⁵.

Interesującą definicję konkurencyjności znajdujemy w raporcie *Green Paper on Innovation*, gdzie konkurencyjność interpretowana jest jako „środek, za pomocą którego możliwe jest osiągnięcie celu w postaci wysokiego standardu życia przy najniższym poziomie przymusowego bezrobocia. Realizacja tego celu jest możliwa wówczas, gdy produkowane przez region dobra i usługi znajdują nabywców (zarówno krajowych, jak i zagranicznych)”⁶.

Można przyjąć założenie, że badany obszar jest odpowiednikiem destynacji turystycznej. „Konkurencyjność destynacji turystycznej jest pojęciem wielowymiarowym i wiąże się zarówno z konkurencyjnością firm sektora turystycznego, atrakcyjnością destynacji dla turystów, konkurencyjnością otoczenia ekonomicznego oraz społecznego i kulturowego”⁷.

W literaturze istnieje wiele definicji konkurencyjności destynacji turystycznej, m.in.:

- „zdolność destynacji do zachowania lub poprawy w czasie swojej pozycji rynkowej”⁸,
- „zdolność destynacji do wytwarzania i integracji wartości dodanej przy jednoczesnym zachowaniu zasobów i utrzymaniu pozycji rynkowej”⁹,
- ogólna koncepcja łącząca konkurencyjność cenową produktów turystycznych i czynniki jakościowe, determinujące atrakcyjność destynacji oraz produktywność sektora turystycznego¹⁰,

⁵ Z. Strzelecki (red.): *Gospodarka regionalna i lokalna*. PWN, Warszawa, 2008, s. 47.

⁶ A. Zielińska-Głębocka (red.): *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów (w kontekście integracji europejskiej)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2008, s. 39.

⁷ Analiza przewag konkurencyjnych Polski na międzynarodowym rynku turystycznym. Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa, 2003, s. 17.

⁸ A. d’Hartserre: *Lessons in Managerial Destination Competitiveness in the case of Foxwoods Casino Resort*, *Tourism Management* Vol 21, nr 1.

⁹ S. Hassan: *Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry*. [w:] *Journal of Travel Research*, 2000, vol. 38 (3).

¹⁰ L. Dwyer, P. Forsyth, P. Rao: *Sectoral Analysis of Price Competitiveness of Tourism: an International Comparison*. [w:] *Tourism Analysis*.

- trwała zdolność do konkutowania i podnoszenia korzyści z turystyki, przy czym korzyści te powinny dotyczyć całego układu społeczno-ekonomicznego¹¹.

Badany obszar analizowany jest w układzie gmin. Konkurencyjność gminy to również zbiór cech określonych jako zdolność do¹²:

- generowania wysokiego poziomu zatrudnienia,
- wzrostu poziomu wydajności pracy,
- trwałego wzrostu poziomu życia społeczności lokalnej,
- osiągnięcia sukcesu w rywalizacji gospodarczej podmiotów działających w środowisku lokalnym,
- przystosowania się do zmieniającego się otoczenia,
- generowania i wykorzystania zasobów strategicznych środowiska lokalnego,
- bycia innowacyjnym – skutecznie konkurować mogą tylko gminy innowacyjne.

W wielu pozycjach literatury wymieniane są czynniki wpływające na pozycję konkurencyjną i zdolność do konkutowania produktów, przedsiębiorstw, regionów i państw.

Analizując literaturę przedmiotu oraz dostępne wyniki badań można pokusić się o zaproponowanie czynników konkurencyjności turystycznej gmin:

- zróżnicowana struktura gospodarcza,
- wysoka jakość środowiska przyrodniczego i występowanie zasobów naturalnych,
- walory kulturowe (przejawy kultury ożywionej i nieożywionej),
- dostępność komunikacyjna i zagospodarowanie turystyczne,
- wizja rozwoju gminy (strategia rozwoju gminy i jej realizacja, miejsce turystyki w strategii),
- demografia,
- aktywność i przedsiębiorczość społeczeństwa,
- obecność i aktywność instytucji otoczenia biznesu,
- współpraca z ośrodkami naukowymi,
- polityka makroekonomiczna,
- współpraca transgraniczna,
- rezerwy terenów nadających się pod inwestycje,

¹¹ G. Crouch, I. Ritchie, J.R. Brent: Tourism, Competitiveness and Societal Prosperity. Journal of Business Research, 1999, nr 44; G. Crouch, I. Ritchie: The competitive destination: A sustainability perspective. Tourism Management 21(1) 2000.

¹² J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki: Region i jego rozwój w warunkach globalizacji. CeDeWu.pl, Warszawa 2000, s. 108–109. Autorzy cechy te odnoszą do regionu.

- promocja gminy (udział w targach turystycznych, promocja w prasie, na portalach turystycznych, itp.).

W przypadku konkurencyjności turystycznej szczególnego znaczenia nabiera stwierdzenie, że regiony „budują konkurencyjność nie w oparciu o podobieństwa, ale o różnice”¹³. Dla poprawy konkurencyjności należy więc wykorzystać indywidualny potencjał regionu, w tym przypadku potencjał turystyczny. Potencjał turystyczny obejmuje wszystko, co stanowi o jego atrakcyjności. Obserwacja rynku turystycznego pozwala na stwierdzenie, że nie tylko walory turystyczne decydują o atrakcyjności turystycznej danego obszaru. Atrakcją, swoistym magnesem przyciągającym turystów, mogą być imprezy sportowe, kulturalne, religijne, obiekty infrastruktury sportowej (np. aquaparki), zakłady rzemieślnicze, targowiska, itp. Jako przykład może posłużyć Wielka Brytania, w której w 1960 roku było około 800 atrakcji turystycznych, w 1983 roku już 2300, a obecnie jest ponad 6100¹⁴. W tym czasie nie zwiększyła się liczba zabytków ani pomników przyrody. W Polsce takie zestawienia nie są niestety prowadzone. Biorąc jednak pod uwagę, że atrakcją turystyczną stały się kopalnie i huty, chyba wszystkie owoce i warzywa doczekały się swojego „święta” (np. Ogólnopolski Dzień Truskawki w Korycinie, Święto Ziemiaka w Mońkach), możemy przyjąć, że w Polsce liczba atrakcji turystycznych także rośnie.

Zdaniem A. Zielińskiej-Głębockiej do regionów słabiej rozwiniętych zwykle trafiają inwestycje o niższym poziomie technologicznym¹⁵. Tak jest w przypadku turystyki (z wyjątkiem turystyki biznesowej), która chętnie adaptowana jest na obszarach o słabym poziomie rozwoju gospodarczego.

Turystyka w poprawie konkurencyjności gmin w opinii respondentów

Próba badawcza obejmuje 650 mieszkańców 14 gmin wschodniego pogranicza Polski. W badanej próbie przeważały kobiety, które stanowiły 58,6% respondentów. Średni wiek badanych plasował się na poziomie 38,8 lat. Większość stanowiły osoby z wykształceniem średnim (51,6%) i kolejno: z zasadniczym (21,2%), wyższym (13,7%), podstawowym (12,3%) i niepełnym podstawowym (1,2%). Tylko co czwarty respondent deklarował posiadanie gospodarstwa rolnego.

Poprawa konkurencyjności jednostek terytorialnych poprzez turystykę widoczna jest głównie w pozytywnych skutkach, jakie daje rozwój tej formy dzia-

¹³ A. Zielińska-Głębocka (red.): Lokalizacja..., op. cit., s. 41.

¹⁴ K. Pytko: Dzicy z katalogu. Fokus nr 179, sierpień 2010, s. 35.

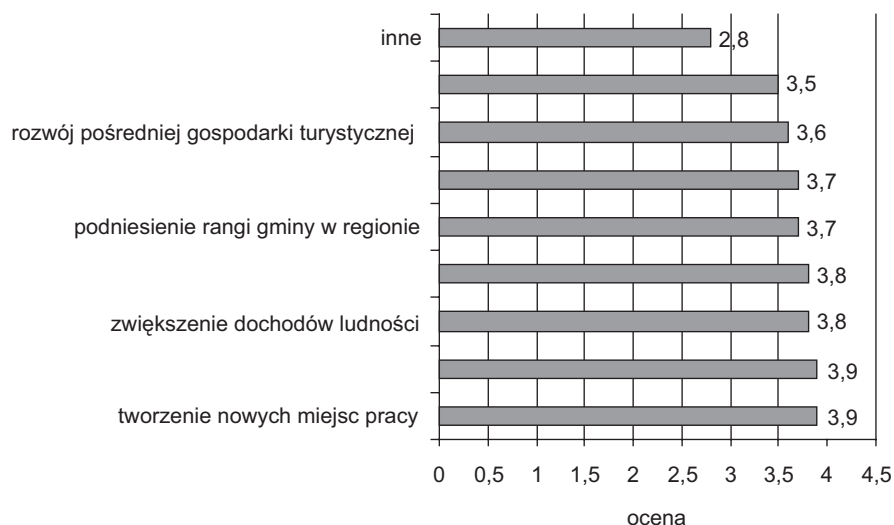
¹⁵ A. Zielińska-Głębocka (red.): Lokalizacja..., op. cit., s. 41–42.

łałości. Rozwój turystyki wiejskiej przynosi korzyści ekonomiczne i pozaekonomiczne kwaterodawcom i społecznościom lokalnym. Są to przede wszystkim wpływy do budżetu z tytułu podatków i opłat lokalnych, spadek bezrobocia, promocja gminy, wypracowanie postawy przedsiębiorczości i tolerancji w odniesieniu do ludzi o różnej kulturze i systemie wartości. Turystyka może powodować również skutki niekorzystne, w tym inflację, zanieczyszczenie środowiska, zbytnią komercjalizację kultury lokalnej. O ile pozytywne skutki rozwoju turystyki podnoszą konkurencyjność danego obszaru, o tyle negatywne ją obniżają.

Najbardziej zauważalnym pozytywnym skutkiem rozwoju turystyki było, zdaniem badanych, tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawa estetyki (rys. 1).

Spadek konkurencyjności turystyki w rozwoju jednostek terytorialnych może być wynikiem niekorzystnych zjawisk, jakie zachodzą pod wpływem turystyki. Jedynie jedna trzecia respondentów (33,2%) zauważyła niekorzystne skutki jakie powoduje turystyka, a mianowicie:

- zanieczyszczenie środowiska naturalnego poprzez m.in. zwiększenie ilości odpadów i spalin (wskazało na nie 27,1% badanych mieszkańców),
- przejmowanie przez ludność miejscową (głównie młodzież) nieprawidłowych wzorców zachowań i wartości (17,7%),
- wzrost cen (16,8%).

Rysunek 1

Korzyści rozwoju turystyki w opinii mieszkańców niezaangażowanych w działalność turystyczną (w %)

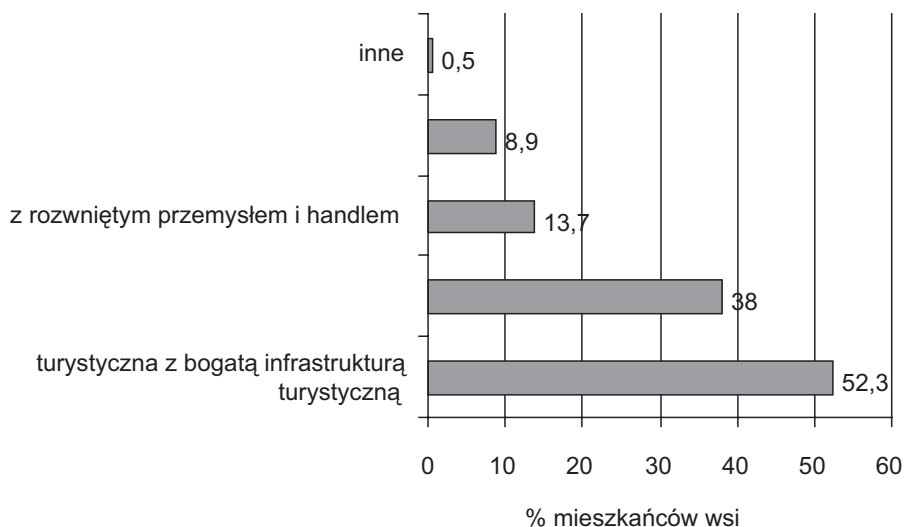
Źródło: Badania własne. Ocena w skali 1–5, gdzie 5 – ocena najwyższa, 1 – najniższa.

Pojedyncze osoby wymieniały też: wzmożony ruch samochodowy, który powoduje hałas i prowadzi do wzrostu liczby kolizji i wypadków, alkoholizm i narkotyki, przemysł, nielegalną migrację i różne formy przestępczości.

Respondenci wiązali duże nadzieje z rozwojem turystyki. W ich ocenie rozwój gminy, a więc i poprawa konkurencyjności, wiąże się właśnie z rozwojem działalności turystycznej (rys. 2).

Pożądaný kierunek rozwoju gminy był zróżnicowany w poszczególnych jednostkach. O ile jednak w większości gmin, a szczególnie w Płaskiej, Radymnie, Szypliszkach, Woli Uhruskiej i Hrubieszowie na pierwszy plan wysunęła się odpowiedź – gmina turystyczna z bogatym zapleczem sportowo-rekreacyjnym i dobrze rozwiniętą infrastrukturą, to w gminach: Krynki, Giby, Dubicze Cerkiewne i Mielnik – turystyczna z zachowaną tradycją (rys. 3). Wizja gminy turystycznej z zachowaną tradycją dominowała w większości badanych jednostek terytorialnych województwa podlaskiego, wyjątek stanowiły gminy Płaska i Szypliszki.

Na rozwój gminy w oparciu o przemysł i handel wskazali przede wszystkim respondenci z gmin Hrubieszów, Horodło i Dorohusk, co jest związane z bliskością przejścia granicznego z Ukrainą. Najbardziej zachowawczą postawą charakteryzowali się respondenci z gminy Krynki.

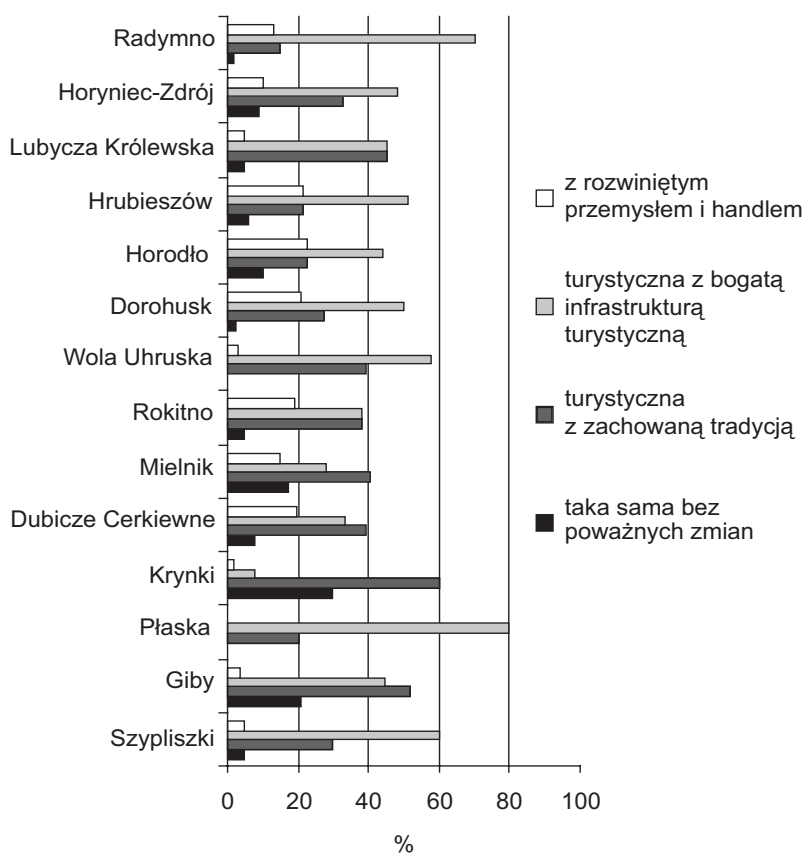

Rysunek 2

Pożądaný przez mieszkańców kierunek rozwoju ich gminy*

*Respondenci mieli możliwość udzielenia więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: Badania własne.

Rysunek 3

Pożądany przez mieszkańców kierunek rozwoju ich gminy z uwzględnieniem poszczególnych badanych jednostek terytorialnych

Źródło: Badania własne.

Zakończenie

Tereny wschodniego pogranicza Polski, w tym również objęte badaniami gminy, mają gorszą pozycję konkurencyjną. Wynika to głównie z ich peryferyjnego położenia i słabego uzbrojenia w infrastrukturę techniczną. Dla wielu form działalności gospodarczej jest to istotna bariera, która dyskwalifikuje ten obszar jako miejsce alokacji inwestycji. Nieco inaczej wygląda sytuacja w przypadku turystyki. Szukając możliwości zaspokojenia potrzeb turystycznych (w tym głównie wypoczynkowych i poznawczych) turyści są w stanie przemierzyć znaczne odległości. Konkurencyjność analizowanego obszaru dla rozwoju turystyki

wydaje się być wyższa niż dla rozwoju innych form działalności gospodarczej. Pomiędzy konkurencyjnością a rozwojem turystyki istnieje jednak silna i dwustronna korelacja. Popularność danego miejsca wśród turystów, i co za tym idzie jego promocja i intensywna penetracja turystyczna, wpływa na rozwój lokalny zarówno na płaszczyźnie gospodarczej, jak i społecznej. Rośnie liczba miejsc pracy, zwiększają się wpływy do budżetu lokalnego oraz poprawia się poziom życia mieszkańców. Poprawie ulega więc konkurencyjność danego miejsca. Dla obszarów o niekorzystnych warunkach dla rozwoju działalności pozarolniczej, w tym obszarów peryferyjnych, turystyka może stać się kluczowym kierunkiem rozwoju i czynnikiem poprawy ich konkurencyjności,

Literatura

- Analiza przewag konkurencyjnych Polski na międzynarodowym rynku turystycznym. Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa, 2003, s. 17.
- Bank Danych Regionalnych, GUS, www.stat.gov.pl
- CHĄDZYŃSKI J., NOWAKOWSKA A., PRZYGODZKI Z.: Region i jego rozwój w warunkach globalizacji, CeDeWu.pl, Warszawa, 2000.
- CROUCH G., RITCHIE I., BRENT J.R.: Tourism, Competitiveness and Societal Prosperity. *Journal of Business Research*, 1999, nr 44.
- CROUCH G., RITCHIE I.: The competitive destination: A sustainability perspective. *Tourism Management* 21(1) 2000.
- D'HARTSERRE A.: Lessons in Managerial Destination Competitiveness in the case of Foxwoods Casino Resort, *Tourism Management* Vol 21, nr 1.
- DWYER L., FORSYTH P., RAO P.: Sectoral Analysis of Price Competitiveness of Tourism: an International Comparison. [w:] *Tourism Annals*.
- HASSAN S.: Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry. [w:] *Journal of Travel Research*, 2000, vol. 38 (3).
- STRZELECKI Z. (red.): *Gospodarka regionalna i lokalna*. PWN, Warszawa, 2008.
- ZIELIŃSKA-GŁĘBOCKA A. (red.): *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów (w kontekście integracji europejskiej)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2008.

The rural tourism as a vital factor of improving competitiveness of the eastern borderland of Poland

Abstract

The competitiveness of territorial units can be developed basing on a variety of regional and local resources as well as certain forms of activities like for example tourist activity which in many cases becomes a vital factor improving competitiveness of local communities and regions.

The article studies the possibilities to improve competitiveness of the eastern borderland communities of Poland basing on rural tourism activities. In respondents' opinion, this is an attractive way of development which can become profitable to local communities in the long run.

